

Верховний
Суд

Практика Суду справедливості та застосування Директив ЄС у рішеннях Верховного Суду

Ольга Ступак

Суддя-спікер Великої Палати Верховного Суду

м. Київ

06 грудня 2024 року

- **принцип примату права ЄС** над національним правом держав-членів як найвищий принцип, який регулює співвідношення права ЄС із національними правовими системами його держав-членів (рішення Суду ЄС від 9 березня 1978 року у справі *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA*, C-106/77, та , від 17 грудня 1970 року у справі *Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel*, C-11/70)
- **принцип прямої дії права ЄС** (рішення Суду ЄС від 5 лютого 1963 року у справі *van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration*, C-26/62, від 4 грудня 1974 року у справі *Yvonne van Duyn v. Home Office*, 41/74, від 14 липня 1994 року у справі *Paola Faccini Dori v. Recreb Srl*, C-91/92).
 - горизонтальна пряма дія
 - вертикальна пряма дія
- **принцип прямого застосування**

- Україна не є членом ЄС, а отже на неї не поширюється весь обсяг зобов'язань держав-членів, що покладаються на них установчими договорами
- Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року, зумовлює потребу реалізації її положень за допомогою низки правових інструментів, зокрема врахування позиції Суду ЄС у процесі імплементації Угоди
- в результаті реалізації Україною взятих на себе відповідно до вказаної Угоди зобов'язань приймаються нормативно-правові акти, які не тільки розроблені з урахуванням відповідних практик ЄС, але і часто містять прямі посилання на відповідні акти *aquis* ЄС

Для третіх країн, таких як Україна, право ЄС має статус міжнародного публічного права і застосовується в порядку, передбаченому для норм міжнародного права

Дія Угоди про асоціацію та пов'язаний з нею процес адаптації законодавства не призводить до можливості автоматичного застосування всіх без винятку актів *acquis* ЄС та рішень Суду ЄС в національній правозастосовній практиці

Щодо рішень Суду ЄС Угода визначає, що прецедентне право Суду ЄС має враховуватися саме в процесі адаптації законодавства, а також в цілях тлумачення положень самої Угоди

Постанова КГС ВС від 29 серпня 2024 року справа № 905/830/21

У цій справі ВС вирішував питання щодо можливості застосування до відповідача санкції у вигляді стягнення подвійної ціни вартості акцій за заниження ціни продажу акцій на підставі п. 27 **Директиви 2004/25/ЄС** Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року щодо пропозицій про поглинання, який передбачає, що Держави-члени повинні запровадити санкції проти будь-якого порушення національних законів, що замінюють цю Директиву, оскільки законодавство України не встановлює відповідальність у виді стягнення подвійної справедливої ціни акцій за неналежне виконання учасниками вимог Закону "Про акціонерні товариства" при здійсненні процедури сквіз-аут.

Директива не є актом прямої дії, її норми мають бути імплементовані в національне законодавство, а форми та засоби такої імплементації можуть бути різними. І лише якщо держава-член, очевидно, не виконує свої обов'язки із імплементації директив, то норми директиви можуть мати ефект прямої дії.

*Оскільки Україна не є державою-членом ЄС її обов'язки з імплементації положень *acquis* ЄС, зокрема, й директив ЄС, до національного законодавства визначені міжнародними договорами.*

Тому врегулювання відносин в цій справі в частині стягнення подвійної справедливої ціни не може бути здійснено на підставі цієї Директиви.

Постанова Великої Палати ВС від 17 квітня 2024 року, справа № 910/13988/20 про визнання добре відомою торговельною маркою в Україні

Для ілюстрації того, яке значення у праві може мати добросовісність реєстрації конфліктуючого знака для обмеження права на захист власника добре відомої марки ВП ВС звернулася до рішення Суду справедливості Європейського Союзу у справі *Budějovický Budvar, C-482/09*, в якому Суд ЄС надав тлумачення доктрині «мовчазної згоди» (*acquiescence*) у праві Європейського Союзу.

ВП ВС підкреслила, що доктрина «мовчазної згоди», як вона закріплена у праві ЄС (Директиви 89/104/ЄЕС від 21.12.1988, а надалі у Директиві 2008/95/ЄС від 22.10.2008 і Регламенті (ЄС) № 207/2009 від 26.02.2009, згодом у Директиві (ЄС) 2015/2436 від 16.12.2015), не запроваджена у законодавстві України. Однак вона посилається на її тлумачення у праві ЄС для ілюстрації того, що у питанні охорони та захисту прав на торговельні марки можливим і навіть таким, що має бути однаковим у всіх державах-учасницях ЄС, є підхід, за яким два власники торговельних марок (які містять ідентичне позначення), які тривалий час використовували їх для просування своєї продукції, можуть надалі добросовісно використовувати їх.

[Постанова Великої Палати ВС від 3 серпня 2022 року у справі № 910/9627/20](#)

У цій справі, яка стосувалася питання нарахування плати за послуги з передачі електричної енергії при здійсненні її експорту, ВП ВС застосувала рішення Суду ЄС у справі **FENS v Slovak Republic, C-305/17**.

Велика Палата зазначила, що рішення Суду ЄС належить розцінювати як таке, що дозволяє встановити зміст положень актів законодавства Європейського Союзу, зазначених у статті 2 Закону України «Про ринок електроенергії», і що подібно до практики застосування рішень ЄСПЛ, врахуванню підлягають принципи, що впливають із його рішень щодо подібних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав.

За результатами розгляду цієї справи ВП ВС висувала про невідповідність тарифу на послуги з енергопостачання заборонам, визначеним статтею 41 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Постанова КГС ВС від 18 липня 2024 року, справа № 462/5157/17

Справа про скасування наказу про звільнення ОСОБА_1 з посади директора з капітального будівництва ПАТ по газопостачанню та газифікації «Львівгаз», поновлення на посаді та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

ВС відхилив як безпідставну вимогу позивача про звернення до Секретаріату Енергетичного Співтовариства з питань тлумачення та застосування Директиви 2009/73/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС.

Зазначена Директива є актом законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики і стосується правовідносин, що виникають між учасниками ринку природного газу, проте позивач не є учасником ринку природного газу, а спірні у цій справі правовідносини не є правовідносинами, що виникли у сфері енергетики, зазначена Директива не підлягає застосуванню у цій справі та питання щодо її тлумачення та застосування у межах цієї справи не порушується.

Постанова КАС ВС від 16 серпня 2023 року, справа № 640/15656/20

Справа стосувалася питань постачання природного газу. Позивач оскаржував постанову КМУ від 25 червня 2020 року № 529 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року № 809 і від 21 жовтня 2015 року № 873», якими регулювалися питання визначення постачальника «останньої надії».

Оскаржуючи рішення судів попередніх інстанцій, позивач обґрунтував свою касаційну скаргу, зокрема, тим, що суди при розгляді його позову не врахували певні директиви ЄС.

ВС вказав, що суд не може посилатись на директиви ЄС, які ще повністю не імplementовані в українське законодавство, як на підставу для скасування нормативного акта.

Справи, в яких було зроблено посилання на акти *aquis* ЄС, вже транспоновані до законодавства України

Зважаючи на процес адаптації законодавства України до права ЄС, що триває, певна кількість нормативно-правових актів України містить у своєму тексті пряме посилання на акти *aquis* ЄС (як правило, це директиви). В окремих рішеннях ВС, застосовуючи той чи інший нормативно-правовий акт, який був розроблений на основі відповідних актів *aquis* ЄС з метою наближення законодавства України до стандартів ЄС, про що зазначено у самому акті, прямо вказує на це.

Ухвала КАС ВС від 26 липня 2022 року, справа № 640/9004/20

ВС послався на положення Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, однак застосував як джерело права саме положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX, вказавши, що він був розроблений, серед іншого, з метою імплементації положень Директиви 2015/849 та Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 2015/847 про інформацію, що супроводжує грошові перекази та про скасування Регламенту (ЄС) № 1781/2006.

Постанова КАС ВС від 20 квітня 2022 року, справа № 320/2195/19

У цій постанові ВС вказав, що статтею 32 Закону «Про відходи» передбачено, що з метою обмеження та запобігання негативному впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини з 1 січня 2018 року забороняється захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів. Вказана норма включена до цього Закону у відповідності до Рамкової Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та скасування окремих Директив та Директиви Ради Європейського Союзу 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів із змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) 1882/2003, які врегульовують поводження із сміттям у країнах Європи. Ці документи вказують, що саме необхідно робити з відходами, класифікують сміття і описують стратегію скорочення кількості вивезених на сміттєзвалища відходів або полігони.

Постанова ОП КГС від 3 листопада 2023 року, справа № 918/686/21

Об'єднана палата КГС ВС погодилася з доводами скаржника про необхідність застосування до спірних відносин Регламенту (ЄС) 312/2014, що встановлює Мережевий кодекс балансування газу в газотранспортних системах, як такого, що був транспонований до національного законодавства України постановою НКРЕКП від 29 листопада 2019 року № 2586 «Про транспозицію положень актів Європейського Союзу та Енергетичного Співтовариства на ринку природного газу України».

Постанова КАС ВС від 26 серпня 2024 року, справа № 640/23287/20

У цій справі ВС розглядав питання про визнання протиправним та нечинним Порядку реалізації експериментального проєкту «Національний оператор на ринку тютюнових виробів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 № 840.

Вказавши, що оскаржуваний Порядок покликаний забезпечити виконання Україною окремих положень Угоди про асоціацію, ВС послався на положення Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС №2014/40/ЄС від 03.04.2014 про наближення законів, підзаконних нормативно-правових актів та адміністративних положень держав-членів щодо виробництва, представлення та продажу тютюнових виробів і супутніх продуктів та про скасування Директиви 2001/37/ЄС, оскільки оскаржуваний Порядок прямо посилається на її положення.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!